

MARTA CIRAJ IN MOJCA TERCELJ OTOREPEC (ur.): Po poteh kulturne dediščine v občini Komenda: Breg, Gmajnica, Gora, Klanec, Komenda, Komendska Dobrava, Križ, Mlaka, Moste, Nasovče, Podboršt, Potok, Suhadole, Žeje; Občina Komenda, 2006, 296 str.

Občina Komenda je izdala obsežno monografijo o kulturni dediščini na svojem območju. Lepo oblikovana knjiga s trdimi platnicami in z zvonečim naslovom bralca prepriča, da jo z veseljem in zanimanjem vzame v roke, toda že ob površnem listanju ugotovi, da gre pravzaprav za topografski pregled nepremične kulturne dediščine. Bralec, ki kulturno dediščino razume širše, ostane ob tako splošnem naslovu prepričan, da bodo tovrstnemu pregledu sledili še drugi, npr. pregledi premične in druge dediščine, opredeljene v Zakonu o varstvu kulturne dediščine.¹ Kljub temu sta urednici, predsednica Odbora za kulturno dediščino Občine Komenda in strokovnjakinja za rastlinsko produkcijo in predelavo, dr. Marta Ciraj, ter etnologinja in pristojna konservatorica na ZVKDS, OE Kranj, za občino Komenda, Mojca Tercej Otorepec, opravili zelo obsežno, kakovostno in vsekakor pomembno delo, saj je izšlo v sodelovanju s civilno podporo in na iniciativo »terena«, ki se mu ni zdelo

škoda vloženega napora in sredstev za kulturno osveščanje in izobraževanje svojih krajanov. Kot je v uvodu zapisal župan Tomaž Drolec, »bo občina gradivo s pridom uporabljala pri snovanju različnih projektov v našem okolju« (Drolec 2006: 4).

Knjiga je nastajala pet let v okviru Odbora za kulturno dediščino Občine Komenda, ki so ga sestavljali različni strokovnjaki in predstavniki komendskih vasi. Naloga odbora je bila izdelati popis vseh objektov (nepremičnin), ki spadajo h kulturni dediščini občine oz. župnije Komenda in so v zasebni, cerkveni, občinski ali državni lasti. S pomočjo koordinatorjev so vse objekte na terenu fotografirali, posneli na film in jih skupaj z urejenimi podatki izdali v obliki kataloga. Pripravili so »tudi prednostni seznam objektov, ki bi jim bilo vredno in potrebno najprej obnoviti zunanjščino, oz. listo objektov, ki bi jih bilo treba z odlokom razglasiti, zavarovati in ohraniti ter začeti obnavljati, ter pravilnik o dodeljevanju sredstev za obnovo kulturne dediščine, ki ga je Občinski svet že sprejel in že daje prve rezultate« (Ciraj 2006: 5). Na ta način so bili podani pogoji za delo stroke: iniciativa, organiziranost in finančna podpora. V projektu je sodelovala tudi naša kolegica Mojca Tercej Otorepec, ki je v predgovoru zapisala, da je ZVKDS, OE Kranj pobudo za sodelovanje pozdravil, »kajti le s sodelovanjem domačinov je mogoče temeljiteje raziskovati vsakdanji način življenja, spoznavati kraje, nasebinsko in poselitveno kulturo, stavbno dediščino in življenje ljudi v njej« (Tercej Otorepec 2006: 6). Žal pa je kakovostna prenova kulturne dediščine, ki ohranja pokrajinski obraz posameznih mikroobmočij znotraj širših pokrajin, danes redka. Mojca Tercej Otorepec meni, da je vzrok temu nezavedanje o obstoju dediščine in njenem vključevanju v sodoben razvoj slovenskega prostora. Glavni problem je v splošnem nerazumevanju in pomanjkljivi pravni ureditvi

s področja tako nepremične kot premične in nesnovne dediščine tudi s strani političnih akterjev – Ministrstva za kulturo RS. Ta institucija, ki je organ vlade RS, bi morala kot glavni razvijalec zakonodaje s področja kulturne dediščine zagotoviti predvsem sodelovanje vseh nosilcev varstva in razvoja v prostoru: civilne iniciative in pristojnih organizacij.

Občina Komenda obsega 14 vasi: Breg, Gmajnico, Goro, Klanec, Komendo, Komendsko Dobravo, Križ, Mlako, Moste, Nasovče, Podboršt, Potok, Suhadole in Žeje. V katalogu je vsako naselje predstavljeno v svojem poglavju, s karto katastra in z označitvijo izbranih objektov in območij. V vsakem poglavju lahko najprej preberemo kratko krajevno opredelitev, nato pa sledi katalog krajevne nepremične dediščine s številnimi nazornimi barvnimi fotografijami celotne enote z vsemi njenimi posebnostmi in mikroelementi (poslikavami, okni, oboiki, portali, izrezljanimi vrati, posnetki notranjosti, okolico znamenj, za katero skrbijo posamezni domačini, prenovami ...). Nekatera območja in objekti imajo posebne evidenčne številke, ki jih po ZVKD na predlog območnih enot ZVKDS zbira INDOK center Ministrstva RS za kulturo. Območne enote poleg tega pripravljajo tudi osnutke za razglasitvene akte izbranih enot dediščine za kulturne spomenike, saj je le strokovno ovrednotena dediščina podlaga za izdelavo kakršnihkoli sprememb in dopolnitev dolgoročnega in srednjeročnega družbenega plana.

Knjiga je po besedah Mojce Tercej Otorepec prispevala k spoznavanju etnološkega in širšega pojmovanja nepremične dediščine in pripomogla k spreminjanju stereotipnega razmišljanja, da h kulturni dediščini spadata zgolj cerkev ali grad. Poudarja, da ima omenjena dediščina izjemen pomen za sodoben razvoj nekega območja, saj gre za živ organizem, ki nastaja postopoma in omogoča številne razvojne možnosti za sodobnost. Vendar je

¹ ZVKD, Ur. l. RS, št. 16/2008, 1. 2. 2008.

prav slednja trditev tudi past za številne lastnike, ki omenjene možnosti razumejo po svoje in večkrat starejše kulturne elemente neokusno kombinirajo z novimi. Najbolj ogrožena za tovrstne posege je neregistrirana dediščina, ki še čaka na strokovno ovrednotenje.

Občina Komenda je prva in do sedaj edina občina na Slovenskem, ki si je zamislila in tudi izpeljala tako obsežno delo. V knjigi morda manjkajo nekateri statistični podatki o sestavi prebivalstva v posameznih vaseh, kajti tudi ti podatki

so izredno pomembni za uspešno ohranjanje kulturne dediščine. Upajmo, da tako domačinom kot županstvu sapa ne bo tako hitro pošla in bomo lahko te kraje še dolgo navajali kot vasi, katerih prebivalci so uspeli svoj življenjski in delovni prostor urediti tako, da bo v njem mogoče slediti razvoju naselij, ohranitvi kulturne krajine in stavbne podobe, vse naštetu pa združiti s sodobnimi zahtevami tako, da bodo kraji prijetni za domačine in prepoznavni za obiskovalce.

Knjigi dajejo posebno noto sicer malo-

številne fotografije domačinov, ki s ponosom kažejo na obravnavane elemente dediščine in s tem pripovedujejo, da z njimi živijo, jih vzdržujejo in nanje opozarjajo. Nekatere dokumentarne fotografije objektov spremljajo tudi risbe. Urednici sta knjigi dodali še pregled okrajšav in izrazov, sklepno misel, kazalo (seznam) vseh evidentiranih enot po krajih, vire in literaturo, seznam ustnih virov in obsežen kolofon.

MOJCA ŠORN: Življenje Ljubljančanov med drugo svetovno vojno

Inštitut za novejšo zgodovino (Zbirka Razpoznavanja / Recognitions; 6), Ljubljana 2007, 499 str.

Monografija *Življenje Ljubljančanov med drugo svetovno vojno* avtorice dr. Mojce Šorn je v zbirki Razpoznavanja izšla pri Inštitutu za novejšo zgodovino v Ljubljani pod uredništvom doc. dr. Žarka Lazarevića. Knjiga je opremljena s fotografskim gradivom, z opombami, s seznamom virov, fotografij in referenčne literature, s povzetkom v angleškem jeziku ter z imenskim kazalom.

Avtorica začne knjigo s pismom Ljubljančanke iz leta 1945, v katerem se ta zahvaljuje za recepte in poslano ajdovo ter koruzno moko, hkrati pa opiše takratne življenjske razmere mestnih prebivalcev. Pismo ne napoveduje le osrednje problematike monografije, temveč tudi njeno metodološko usmeritev. Večina prispevkov o Ljubljani in njeni okupaciji med drugo svetovno vojno se osredotoča na vojaško in politično zgodovino. Monografija dr. Mojce Šorn se od druge (zgodovinske) literature razlikuje ravno zato, ker se osredotoča na doživljanje medvojne dobe, ob tem pa postavlja v ospredje posameznico in posameznika, njune iniciative in odzive na položaje, v katerih so se znašli ljudje medvojne Ljubljane. Čeprav je knjigo izdal zgodovinski inštitut in nosi oznako zgodovinske monografije, bi takšno analizo zaradi omenjenih poudarkov in pogledov lahko označili kot historično etnološko analizo Ljubljane in njenih prebivalcev med drugo svetovno vojno.

Poleg skrbno pregledanega, raznovrstnega in številčnega arhivskega gradiva ter mednarodne referenčne literature se avtorica sklicuje na spominske zapiske, dnevnike ljudi in njihovo korespondenco v medvojni Ljubljani, v med vojno izdanem časopisju pa predvsem na pis-

ma bralcev in male oglase, ki najzorneje opozarjajo na stiske ljudi in njihove vsakdanje težave. Kljub ugotovitvam, da periodika medvojne dobe v glavnem ni bila niti eksaktna niti zgovorna, je avtorici pri posameznih segmentih uspelo iz nje razbrati podrobnosti o stiskah in dilemah, s katerimi so se med okupacijo srečevali Ljubljančani.

Monografija je razdeljena na posamezne tematske sklope, besedilo pa je zastavljeno kronološko. V uvodu avtorica predstavi Ljubljano ter njene prebivalce in oriše prelomnice obravnavanega obdobja: začetek druge svetovne vojne, okupacijo in razkosanje Ljubljane, Ljubljano za žico, kapitulacijo Italije in nemško okupacijo. Posebne prelomnice za Ljubljančane so bile, kot zapiše avtorica, poleg naštetega tudi zračna nevarnost in dejansko bombardiranje mesta, pozneje pa osvoboditev in odstranitev žice, ki je obdajala mesto (26. maja 1945).

Prelomi in spremembe so se v zunanji podobi Ljubljane kazali v preoblikovanju mestne krajine. Po zasedbi je italijanski okupator v nanovo oblikovani Ljubljanski pokrajini ohranil predvojno upravno-politično razdelitev skoraj nedotaknjeno, pri čemer je na vse pomembne položaje postavil Italijane. Ljubljanski župan je bil sicer Slovenec, vendar je namesto

* Dr. Nina Vodopivec, socialna antropologinja, asistentka na Inštitutu za novejšo zgodovino, Kongresni trg 1, 1000 Ljubljana. E-naslov: nina.vodopivec@inz.si